

ארבע תעניות – לשם מה?
מ. נבון

-----Original Message-----

From: Howard Loboda
Sent: Wednesday, July 23, 2008 5:47 PM
To: 'Mois Navon'
Subject: FW: 17 Tamuz question

I had a question that nobody could answer (so far) regarding the 5 things that happened on 17 Tamuz.

We start with the breaking of the Luchot. This was actually the punishment for the Egel Hazahav which had just previously occurred.

In fact, all the 5 bad events happen to be punishments against Bnei Yisrael for Chatyim that they were involved in.

So if the whole point of the Fast is Tshuva, why not mention the Chet instead of the punishment? Who cares about the "potch". I should feel bad about what I did to "daddy".

(Even Chazal said "yasher koach" when Moshe broke the Luchot - he got us a good deal - exchanging stone tablets in order to spare the lives of a couple million people).

So if I wanted to repent, I should be repenting for the Egel Hazav, which was a pretty fundamental Chet. Its harder to work up a good cry over the stone tablets.

Any ideas?

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקמט סעיף א

(א) חייבים להתענות בתשעה באב ובי"ז בתמוז ובג' בתשרי ובעשרה בטבת, (ב) מפני דברים הרעים שאירעו בהם.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן תקמט סעיף א

(א) חייבים להתענות וכו' - והוא מדברי הנביאים כדכתיב בקרא: (זכריה ח) צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו' ואחז"ל צום הרביעי זה י"ז בתמוז שהוא בחדש רביעי למנין החדשים וצום החמישי זה ט' באב שהוא בחדש החמישי וצום השביעי זה צום גדלי' שהוא בחדש השביעי וצום העשירי זה עשרה בטבת שהוא בחדש העשירי.

(ב) מפני דברים הרעים וכו' - כי בי"ז בתמוז ארעו בו ה' צרות בו (1) נשתברו הלוחות כשירד משה מן ההר כמפורש בתורה (2) ובוטל התמיד עוד מלהקריב בבית הראשון (3) והובקעה העיר בחורבן בית שני (4) ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה (5) והועמד צלם בהיכל. ובט"ב היה בו חורבן הגדול שנחרב בו הבית הראשון וגם השני ובה היום נגזר על אבותינו שבמדבר שלא יכנסו לארץ ובזה היום נלכדה עיר גדולה וביתר שמה והיו בה אלפים ורבבות מישראל ונפלו כולם ביד העכו"ם ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן ביהמ"ק ובו ביום המוכן לפורענות חרש טורנוסורפוס הרשע את ההיכל ואת סביביו לקיים מה שנאמר "ציון שדה תחרש". ויום ג' בתשרי בו נהרג גדליה בן אחיקם שמינהו לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה ונכבה גחלת ישראל הנשארה כי ע"י שנהרג, גלו כולם ונהרגו מהם לאלפים. ועשרה בטבת שבו סמך מלך בבל נ"ג הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק ומה נמשך החורבן:

(א) חייבים להתענות וכו' - וכל אלו הימים כל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותה הצרות. שבזכרון הדברים אלו נשוב להטיב כמו שנאמר "ויהתודו את עונם ואת עון אבותם וגו'". ולכן, חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן כי אין העיקר התענית כמש"כ באנשי נינוה "וירא ד' את מעשיהם" ואמרו חז"ל את שקם ואת תעניתם לא נאמר אלא את מעשיהם ואין התענית אלא הכנה לתשובה לכן אותם האנשים שכשהם מתענים הולכים בטיול ובדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר ומ"מ אין לפטור את עצמו בתשובה בלבד כי ימים אלו הם מ"ע מדברי הנביאים להתענות בהם וכמו שכתבו למעלה:

~ לוחות ~

משנה מסכת אבות פרק ה משנה ו

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה:

ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ה משנה ו

הכתב - צורת האותיות שהיו חקוקים בלוחות:
והמכתב - שהיו נקראים מכל הארבעה צדדים:

שמות פרק לב פסוק טז

והלחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחות:

רשב"ם שמות פרק לב פסוק טז

(טז) מעשה אלהים המה - ולא פסל אותם משה. אבל האחרונים כת' בהם "פסל לך":

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף נד עמוד א

ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב + שמות ל"ב + חרות על הלחות - אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל. רב אחא בר יעקב אמר: [אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות] איך כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר "חרות" אל תיקרי חרות אלא חירות.

תורה תמימה הערות שמות פרק לב הערה לא

לא) גם הוא דריש המלה "חרות" ע"פ הדיוק שכתבנו בדרשה הקודמת, ואמנם לא נתבאר מאי שייכות שכר העדר שליטת האומות בישראל לזכות זה, וי"ל דדרשה זו דראב"י מוסבת על הדרשה הקודמת "אלמלא נשתברו הלחות לא היתה נשתכחה תורה מישראל", והנה אמרו בחגיגה ה' ב' כיון שגלו ישראל ממקומן שוב אין לך בטול תורה גדול מזה, מבואר דהגלות מונע קיום התורה, וא"כ אחרי דקיום הלחות היה גורם לקיום התורה ואחרי דגלות סותר קיום התורה, א"כ ממילא היה קיום הלחות גורם גם שלא יגלו ישראל, ודו"ק:

(לוחות = תורה = לא גלות = שליטה = חירות)

~ ארץ ~

ר' צבי יהודה קוק – לחיות בארץ היא התנאי מוקדם היסודי שמאפשר לעם ישראל לתפקד כעם.

Zohar (Vaera 29b) - "when other nations rule over her [Israel], the voice departs from her and she becomes dumb."

ישעיהו (מב:ו) אָנִי ה' קְרָאתִיךָ בְּצֶדֶק וְאַחֲזֶק בְּיָדְךָ וְאַצְרֶךְ וְאַתְּנֶךָ לְבְרִית עִם לְאוֹר גּוֹיִם : - והאור הוא התורה שתצא להם מציון (רד"ק).

~ מקדש ~

ישעיהו פרק ב

(א) הַדְּבָר אֲשֶׁר חָזָה יִשְׁעִיהוּ בֶן אֲמוּץ עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם : (ב) וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית יִקְוֶה בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרָו אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם : (ג) וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלָה אֵל הַר יִקְוֶה אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכָה בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר יִקְוֶה מִירוּשָׁלַם : (ד) וְשָׁפַט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכָתְתוּ חֲרָבוֹתָם לְאַתִּים וְחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמֵרוֹת לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה : פ

~ לתקן ~

יומא ט:

מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: **עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים**. ... מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו **שנאת חנם**. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים.

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף פא עמוד א

דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: + ירמיהו ט+ מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב: + ירמיהו ט+ ויאמר ה' על עזבם את תורתיו וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה.

Comment: תורה תמימה הערות שמות פרק לב הערה ל

(ל) נראה דלכן דריש המלה חרות משום דמקודם אמר שהיו כתובים וכאן אמר חרות, דהיינו חקוק, ולכן דריש שבא לרמוז שהיתה נתפסת התורה לישראל באופן שלא ישכחו לעולם, וכמו החקיקה על האבנים שאינה נמחקת, ואע"פ שכתבו התוס' בגיטין כ"י סע"א דמכאן ראייה דחקיקה קרויה כתיבה, כ"י"ז לא נמנע לדרוש ע"ד אסמכתא להשוות להשוות:

Comment: The very existence of the miraculous Tablets would have the influence to maintain the people's allegiance to the Torah.

Comment: Note that Freedom necessarily mean living in our own land!

מהר"ל תפארת ישראל - הקדמה

"דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב: + ירמיהו ט+ מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירושו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב: + ירמיהו ט+ ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו', היינו לא שמעו בקולי, היינו לא הלכו בה! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה" (נדרים פא.). ודבר זה מן התימה, שיהיה חרבן הארץ בשביל שלא ברכו בתורה תחלה, ולא בשביל עכו"ם וגילוי עריות ושפיכות דמים שהיו בבית ראשון. ... אלו היו מברכין בתורה תחלה, מה שהוא יתברך סבה לתורה ונתן להם התורה, והיו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, ומצד הדבקות הזה היה השיי סבה גם כן שלא תתבטל התורה. ... ואל יקשה לך, למה לא היו מברכים בתורה תחלה, אבל הכוונה על הברכה בעצמה היא האהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב השם יתברך במה שנתן תורה...

שמות פרק לב

(א) ויִרְאֵהוּ הָעָם כִּי בָשָׁשׁ מִשֶּׁה לְרַדְתָּ מִן הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהָרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ: (ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶהָרֹן פְּרָקוּ נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּגִידֵיכֶם וּבְנִתְיֹכֶם וְהִבִּיאוּ אֵלַי: (ג) וַיִּתְפָּרְקוּ כָל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וְהִבִּיאוּ אֶל אֶהָרֹן: (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסִּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלָה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ה) וַיִּרְאֵהוּ אֶהָרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לִפְנֵי וַיִּקְרָא אֶהָרֹן וַיֹּאמֶר חַג לִיקְוֹק מִחֹר: (ו) וַיִּשְׁכְּמוּ מִמַּחֲרַת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגְשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לְאֶכָל וְשָׂתוּ וַיִּקְמוּ לַצַּחֵק: פ (ז) וַיִּדְבֹר יְקֹנֵק אֶל מִשֶּׁה לְךָ רַד כִּי שָׁחַת עֲמֶךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ח) סָרוּ מִהָר מִן הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסִּכָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלָה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

רש"י שמות פרק לב

(א) אשר ילכו לפנינו - אלהות הרבה איוו להם:
(ו) לצחק - יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר (בראשית לט יז) לצחק בי, ושפיכות דמים, כמו שנאמר (שמואל ב' ב יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, אף כאן נהרג חור:
אבן עזרא - הפירוש הקצר שמות פרק לב
(ז) שחת עמך - דרכו:
(ט) וטעם עם קשה עורף - שלא ישמע מה שיצווה.

~ מודעות מביאה לשלימות ~

תלמוד בבלי מסכת תענית דף ל עמוד ב

תנן התם: מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם. תניא נמי הכי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם, כדי שיתענה. תניא אידך: רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל האוכל ושותה בתשעה באב - כאילו אוכל ושותה ביום הכיפורים. רבי עקיבא אומר: כל העושה מלאכה בתשעה באב - אינו רואה סימן ברכה לעולם. וחכמים אומרים: כל העושה מלאכה בתשעה באב ואינו מתאבל על ירושלים - אינו רואה בשמחתה, שנאמר + ישעיהו ס"ו+ שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. מכאן אמרו: כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים - אינו רואה בשמחתה.

~ "good deal" ~

דברים פרק לד

(יב) ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל:

רש"י דברים פרק לד פסוק יב

(יב) ולכל היד החזקה - שקבל את התורה בלוחות בידי:
ולכל המורא הגדול - נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא:
לעיני כל ישראל - שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (לעיל ט, יז) ואשברם לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת, ישר כחך ששברת:

איכה רבה (וילנא) פרשה ז ד"ה [יד] כלה ה'

כתיב (תהלים ע"ט) "מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך", לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף נהי לאסף קינה לאסף, ומה אומר מזמור לאסף, אלא משל למלך שעשה בית חופה לבנו וסיידה וכיידה וציריה ויצא בנו לתרבות רעה, מיד עלה המלך לחופה וקרע את הוילאות ושיבר את הקנים ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים והיה מזמר, אמרו לו המלך הפך חופתו של בנו ואת יושב ומזמר, אמר להם מזמר אני שהפך חופתו של בנו ולא שפך חמתו על בנו, כך אמרו לאסף הקב"ה החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר, אמר להם מזמר אני ששפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל, הדא הוא דכתיב ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה.